

**ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ, ЕКОНОМІКИ ТА
БІЗНЕСУ**

Кафедра фінансів, банківської та страхової справи

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни «ФІНАНСИ»

на тему: «Державні фінанси та забезпечення фінансової безпеки України»

Здобувача(ки) 2-го курсу
групи: Е-8-24-Б1ФБС(4.6з)
спеціальності: D2 «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»
Степнова Карина Максимівна
Керівник: доктор філософії, доцент кафедри
фінансів, банківської та страхової справи ННІУЕБ
Хімич Св'ятослав Володимирович
Національна шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка ECTS _____

Члени комісії: _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

Київ – 2026 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ ТА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ	5
1.1. Сутність, функції та структура державних фінансів	5
1.2. Місце державних фінансів у системі фінансової безпеки країни	12
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ ТА ЇХ ВПЛИВУ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ	15
2.1 Аналіз формування та використання державних фінансів України (доходи, видатки та державний борг)	15
2.2. Оцінка сучасного рівня фінансової безпеки України	21
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	26
3.1. Сучасні виклики та системні дисбаланси у забезпеченні фінансової безпеки України	26
3.2. Стратегічні напрями трансформації та розвитку державних фінансів в умовах євроінтеграції	31
ВИСНОВКИ	35
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	37
ДОДАТКИ	41

ВСТУП

Актуальність теми. Ефективне функціонування державних фінансів є однією з ключових передумов забезпечення фінансової безпеки України, особливо в сучасних умовах воєнного стану та глибоких соціально-економічних трансформацій. Повномасштабна збройна агресія суттєво ускладнила процеси формування та використання бюджетних ресурсів, посилила фіскальні дисбаланси, спричинила зростання державних видатків, насамперед на оборону та соціальний захист, а також призвела до значного дефіциту бюджету. Водночас зросла залежність держави від зовнішніх джерел фінансування, що актуалізує питання ефективного управління державним боргом і забезпечення довгострокової фінансової стійкості.

Сучасні виклики, зокрема нестабільність валютного ринку, інфляційні процеси, скорочення економічної активності, руйнування інфраструктури та зниження інвестиційної привабливості, безпосередньо впливають на стан державних фінансів. У таких умовах особливого значення набуває підвищення ефективності бюджетної політики, забезпечення прозорості та результативності використання бюджетних коштів, удосконалення податкової системи та зміцнення фінансової дисципліни.

Фінансова безпека в умовах війни виступає не лише економічною, а й стратегічною категорією, оскільки визначає здатність держави виконувати свої функції, забезпечувати обороноздатність, підтримувати соціальну стабільність та створювати передумови для відновлення економіки.

Об'єкт дослідження — система державних фінансів України в умовах воєнного стану.

Предмет дослідження — теоретичні засади, структура та механізми функціонування державних фінансів, а також їх роль у забезпеченні фінансової безпеки України.

Метою курсової роботи є визначення ролі державних фінансів у забезпеченні фінансової безпеки країни та обґрунтування напрямів підвищення їх ефективності в умовах воєнного стану.

Для досягнення поставленої мети передбачено виконання таких завдань:

- розкрити сутність і зміст державних фінансів як економічної категорії;
- визначити їх місце у системі фінансової безпеки держави;
- охарактеризувати основні складові фінансової безпеки та показники її оцінювання;
- проаналізувати сучасний стан державних фінансів України в умовах воєнного стану;
- дослідити вплив бюджетної та боргової політики на рівень фінансової безпеки;
- обґрунтувати напрями зміцнення фінансової безпеки через удосконалення управління державними фінансами.

Методи дослідження. У процесі виконання курсової роботи використано загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема: аналіз і синтез — для узагальнення теоретичних підходів до розуміння державних фінансів і фінансової безпеки; системний підхід — для дослідження державних фінансів як цілісної системи; порівняльний аналіз — для оцінки різних підходів до забезпечення фінансової безпеки; статистичний метод — для аналізу сучасного стану державних фінансів України; узагальнення — для формулювання висновків і практичних рекомендацій.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ ТА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

1.1. Сутність, функції та структура державних фінансів

Фінанси як економічна категорія є складовою системи грошових відносин у суспільстві. Водночас не всі грошові відносини можна ототожнювати з фінансовими, оскільки фінанси відображають лише ті з них, що пов'язані з формуванням, розподілом і використанням грошових фондів.

У науковій літературі фінанси розглядаються як історично сформована, складна та багатогранна категорія, розвиток якої тісно пов'язаний із еволюцією держави та товарно-грошових відносин. Походження терміна «фінанси» пов'язують із латинським словом *finis*, що означає «кінець» або «завершення» і спочатку використовувалося для позначення остаточного розрахунку чи завершення платежу. Згодом виник термін *financia*, який набув значення «грошовий платіж», «дохід» або «наявні кошти».

Практичне використання поняття «фінанси» бере свій початок у XIII столітті в італійських містах-державах, таких як Венеція, Генуя та Флоренція, де активно розвивалися торгівля, банківська справа та грошові відносини. Саме в цих умовах виникла потреба у систематизації грошових потоків і платежів.

У науковий обіг термін «фінанси» був введений французьким мислителем Жаном Боденом у праці «Шість книг про республіку» (1577 р.). У своїй роботі він підкреслював важливість фінансів для функціонування держави, порівнюючи їх із кровоносною системою, яка забезпечує її життєдіяльність. Таке трактування підкреслює ключову роль фінансів у забезпеченні стабільності та розвитку держави [28].

Отже, об'єктивна необхідність існування фінансів зумовлюється передусім розвитком товарно-грошових відносин, оскільки фінанси нерозривно пов'язані з рухом грошових коштів і не можуть функціонувати поза грошовою формою.

Водночас важливим чинником їх виникнення є існування держави, яка для виконання своїх функцій потребує відповідних фінансових ресурсів.

Слід зазначити, що уявлення про сутність фінансів і зміст фінансових відносин як у вітчизняній, так і в зарубіжній економічній науці постійно еволюціонували. Зміни в економічних системах, розвиток ринкових відносин і трансформація ролі держави зумовлювали переосмислення підходів до трактування фінансів. Разом із тим, і сьогодні серед науковців не існує єдиного підходу до визначення сутності цієї категорії, а також чітких меж функціонування фінансової сфери, що свідчить про її складність і багатогранність.

За своєю сутністю фінанси виступають об'єктивною економічною категорією, яка відображає сукупність економічних відносин, що виникають у процесі розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту, а в окремих випадках — і національного багатства. Ці відносини спрямовані на формування фінансових ресурсів, створення фондів грошових коштів та їх подальше використання з метою забезпечення соціально-економічного розвитку держави і суспільства в цілому [27].

Необхідність існування державних фінансів обумовлена тим, що незалежно від типу економічної системи держава виконує функції, реалізація яких не може бути повністю забезпечена виключно ринковими механізмами. Ринок не здатний ефективно задовольнити суспільні потреби, пов'язані з виробництвом суспільних благ і забезпеченням соціальної справедливості. Саме тому держава бере на себе відповідальність за фінансування таких напрямів, як структурна перебудова економіки, обмеження монополізму та розвиток конкурентного середовища, охорона навколишнього природного середовища, соціальний захист вразливих верств населення (осіб з інвалідністю, дітей, людей похилого віку), а також фінансування фундаментальних наукових досліджень, освіти, підготовки кадрів, системи охорони здоров'я та соціального забезпечення.

Ключовим об'єктом перерозподілу фінансових ресурсів у процесі формування централізованих державних фондів виступає валовий внутрішній продукт. Саме через механізм державних фінансів здійснюється вилучення та перерозподіл частини ВВП з метою забезпечення виконання державою своїх функцій. Відношення доходів державного бюджету до обсягу ВВП є важливим узагальнюючим показником, який характеризує масштаби перерозподільчих процесів у країні та рівень участі держави в економіці [29].

Основне призначення фінансів полягає у забезпеченні держави, підприємств і організацій необхідними грошовими коштами, а також у контролі за їх раціональним використанням. У матеріальному вигляді фінанси проявляються через різні фонди грошових ресурсів, які формуються та використовуються в процесі економічної діяльності.

За своїм економічним змістом фінанси відображають кінцевий результат процесів розподілу та перерозподілу, який полягає у формуванні й подальшому використанні фондів грошових ресурсів.

У процесі розподілу національного доходу спочатку формуються первинні доходи. До них належать заробітна плата працівників і прибутки підприємств у сфері матеріального виробництва. Однак цих коштів недостатньо для забезпечення всіх потреб держави, зокрема фінансування оборони, освіти, охорони здоров'я та інших суспільно важливих сфер.

У зв'язку з цим виникає необхідність подальшого перерозподілу національного доходу. Такий перерозподіл здійснюється між різними секторами економіки (виробничим і невиробничим), галузями, регіонами та соціальними групами населення. Саме завдяки фінансам забезпечується вторинний розподіл національного доходу, який дозволяє сформувати централізовані та децентралізовані фонди грошових ресурсів і спрямувати їх на реалізацію пріоритетних напрямів державної політики та суспільного розвитку (рис. 1.1).

У результаті перерозподілу формуються вторинні прибутки в суспільному секторі економіки. Вторинні прибутки служать для формування кінцевих пропорцій розподілу НД. Цим забезпечується відповідність між матеріальними

й фінансовими ресурсами, між розміщенням грошових коштів і їх структурою, з одного боку, обсягом і структурою засобів виробництва та предметів споживання, з другого.

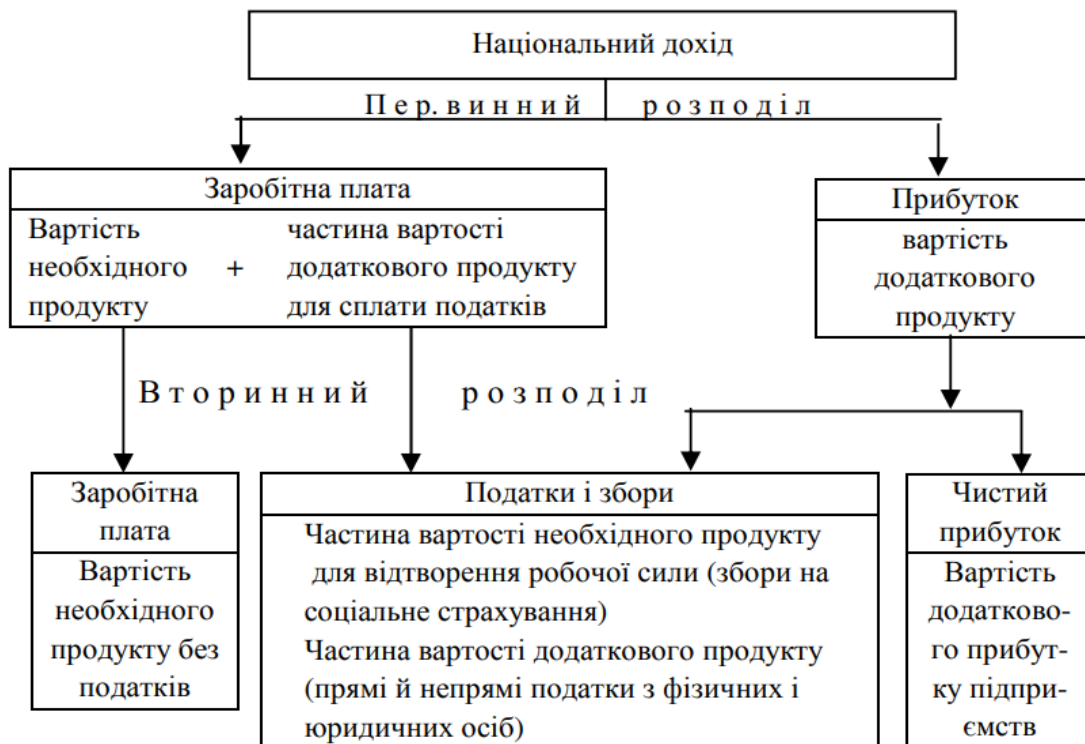

Рис. 1.1. Схема фінансових розподільних відносин [28]

Система державних фінансів має складну багаторівневу структуру і включає кілька взаємопов'язаних елементів. Насамперед, це бюджети різних рівнів, які формують бюджетну систему держави. Консолідований бюджет охоплює всі ланки цієї системи, забезпечуючи узагальнення фінансових ресурсів держави, тоді як зведений бюджет України включає як державний, так і місцеві бюджети [28].

Важливим складником державних фінансів є централізовані та децентралізовані фонди цільового призначення. До них належать, зокрема, Пенсійний фонд України, фонди загальнообов'язкового державного соціального страхування та інші фонди соціального спрямування. Їх особливістю є чітко визначене цільове використання коштів, що унеможливорює їх спрямування на

інші потреби. Такі фонди доповнюють бюджетну систему, забезпечуючи фінансування окремих соціально значущих напрямів.

Окреме місце у структурі державних фінансів займає державний кредит, який відображає систему фінансових відносин між державою, населенням та суб'єктами господарювання щодо залучення тимчасово вільних коштів на умовах повернення, строковості та платності. Державний кредит використовується переважно для покриття дефіциту бюджету, а його обсяги та структура є індикатором ефективності фінансової політики. Водночас обслуговування державного боргу створює додаткове навантаження на видаткову частину бюджету.

До складу державних фінансів також відносять фінанси підприємств державної та комунальної форми власності, які забезпечують функціонування державного сектору економіки, а також систему державного страхування, що виконує важливу роль у захисті майнових інтересів громадян і суб'єктів господарювання та сприяє зниженню фінансових ризиків у суспільстві.

Функціонування державних фінансів обумовлює існування двох тісно взаємопов'язаних процесів — мобілізації фінансових ресурсів у розпорядження держави та їх використання для задоволення публічних потреб. Перший процес відображає формування доходів бюджету, тоді як другий — здійснення видатків відповідно до визначених напрямів державної політики.

Державні доходи є сукупністю грошових надходжень, які акумулюються органами державної влади з метою забезпечення виконання їх функцій і повноважень. Їх формування має об'єктивний характер, оскільки фінансове забезпечення політичної, економічної та соціальної діяльності держави є необхідною умовою її ефективного функціонування.

Процес формування доходів бюджету відбувається в умовах розподільчих відносин і безпосередньо пов'язаний із процесами розширеного відтворення. З урахуванням внутрішніх і зовнішніх факторів економічного розвитку держава застосовує комплексний механізм формування бюджетних ресурсів, що включає

різноманітні форми, методи, інструменти та фінансові важелі наповнення дохідної бази бюджету, рис. 1.2.

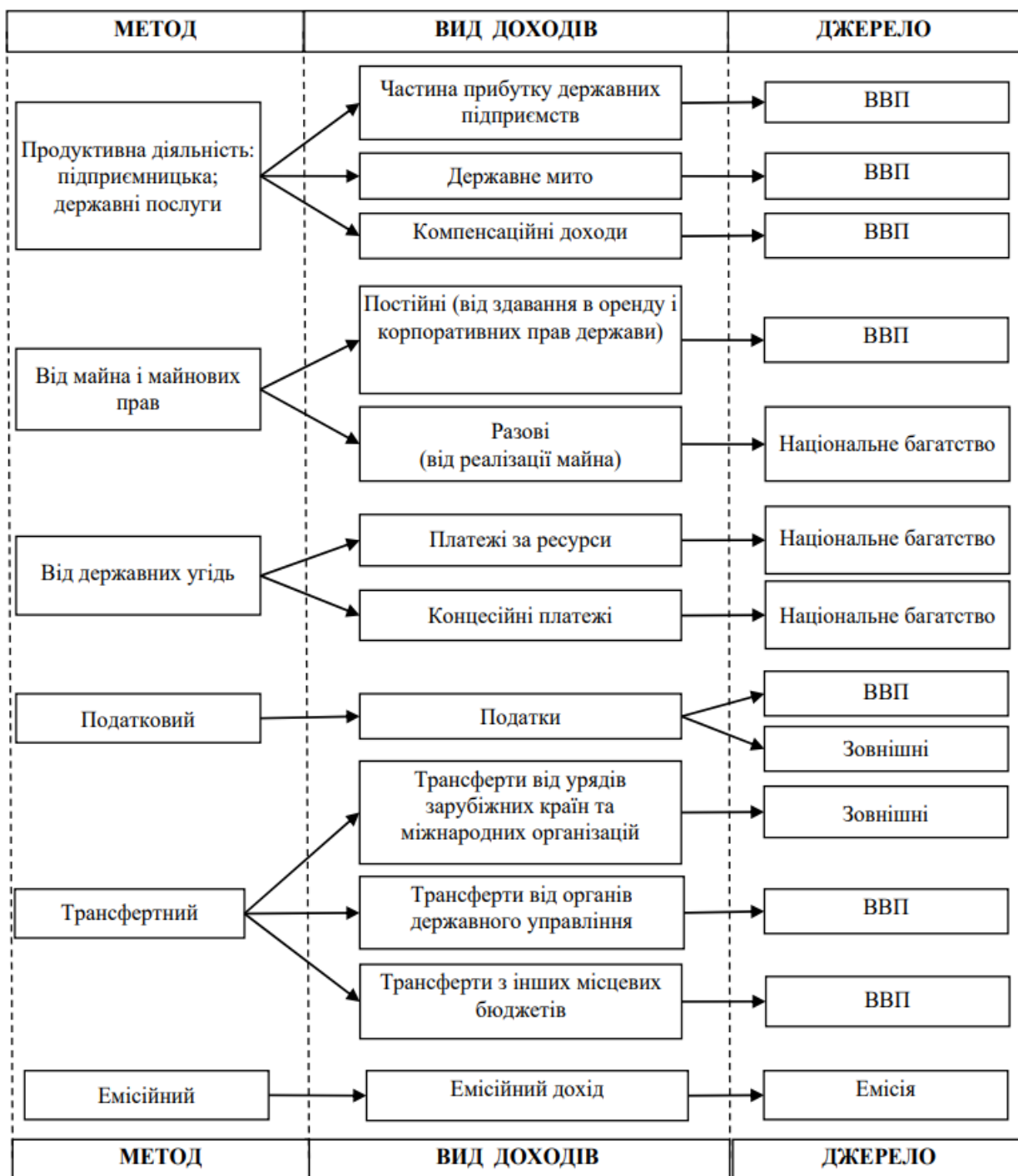

Рис. 1.2. Джерела формування доходів бюджету [29]

Доходи державного та місцевих бюджетів класифікуються за низкою ознак, зокрема за джерелами формування, економічною природою та методами

мобілізації. Основними формами залучення частини валового внутрішнього продукту до бюджетної системи виступають податкові надходження, державний кредит і емісійні доходи, які забезпечують перерозподіл фінансових ресурсів у суспільстві (Додаток А).

Державні витрати (видатки) – «кошти, що використовуються у процесі проведення фінансової діяльності держави, зумовлені використанням централізованих і децентралізованих доходів держави» [29].

Функціональна класифікація видатків і кредитування бюджету формується відповідно до основних функцій держави та, згідно з підходами, закріпленими у бюджетному законодавстві України, умовно можна виділити 4 групи.

1. Видатки на забезпечення виконання загальнодержавних функцій: охоплюють фінансування державного управління, судової влади, фінансової та фіскальної діяльності, зовнішньополітичної діяльності, фундаментальних наукових досліджень, національної оборони, організації та проведення виборів і референдумів, обслуговування державного внутрішнього та зовнішнього боргу, а також забезпечення громадського порядку і безпеки держави.

2. Видатки на надання суспільних послуг, що забезпечуються державою. До них відносяться фінансування освіти, охорони здоров'я, а також заходів у сфері духовного і фізичного розвитку населення.

3 Видатки, пов'язані з економічною діяльністю держави. Вони спрямовуються на стимулювання розвитку окремих галузей економіки, підтримку торговельної та трудової діяльності, охорону навколишнього природного середовища, а також розвиток житлово-комунального господарства та інших сфер економічної інфраструктури.

4. Видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення населення, які мають на меті підтримку соціально вразливих категорій громадян та забезпечення належного рівня соціальних стандартів.

Відповідно до статті 87 Бюджетного кодексу України, склад і напрями видатків державного бюджету визначаються та щорічно конкретизуються у Законі України «Про Державний бюджет України» на відповідний рік.

1.2. Місце державних фінансів у системі фінансової безпеки країни

У сучасних умовах розвитку економіки питання фінансової безпеки держави набуває особливої актуальності, оскільки вона є важливою складовою економічної безпеки загалом. Фінансова безпека характеризується таким станом фінансової системи, за якого забезпечується її стійкість, збалансованість, здатність протидіяти внутрішнім і зовнішнім загрозам, а також ефективно забезпечувати потреби держави, суб'єктів господарювання і населення у фінансових ресурсах.

Фінансова безпека виступає однією з ключових складових економічної безпеки держави, оскільки безпосередньо пов'язана зі стабільністю функціонування всієї фінансово-кредитної системи. Вона ґрунтується на таких характеристиках, як самостійність, ефективність та конкурентоспроможність фінансової сфери, що в сукупності визначають здатність держави забезпечувати сталий розвиток та протидіяти внутрішнім і зовнішнім загрозам [1].

Водночас фінансова безпека характеризує ступінь захищеності фінансових інтересів на всіх рівнях економічних відносин. Йдеться не лише про державу в цілому, а й про окремі її елементи — громадян, домогосподарства, підприємства, галузі та сектори економіки. Вона відображає наявність достатніх фінансових ресурсів для задоволення поточних потреб, виконання фінансових зобов'язань і забезпечення безперервності економічної діяльності.

Бюджетна безпека посідає провідне місце у структурі фінансової безпеки держави, оскільки саме через бюджет реалізується основна частина фінансової політики та забезпечується виконання ключових функцій держави. У цьому контексті фінансова безпека розглядається як такий стан фінансової системи, за якого створюються належні умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових потрясінь і дисбалансів, а також зберігається цілісність усієї фінансової системи.

У вітчизняній практиці визначення сутності фінансової безпеки та її складових ґрунтується, зокрема, на положеннях офіційного документа —

«Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України». У цьому документі фінансова безпека трактується як комплексна характеристика стану фінансової системи, що відображає її здатність забезпечувати стабільний розвиток держави та протидіяти внутрішнім і зовнішнім загрозам [9]. Окремо визначається, що бюджетна безпека - це стан, за якого забезпечується платоспроможність держави з урахуванням збалансованості доходів і видатків державного та місцевих бюджетів, а також ефективності використання бюджетних коштів. Вона відображає не лише фінансові можливості держави, але й якість бюджетної політики та рівень організації бюджетного процесу.

Саме через бюджет здійснюється перерозподіл значної частини національного доходу, що зумовлює необхідність формування як централізованих, так і децентралізованих фондів грошових ресурсів, забезпечується фінансування загальносуспільних потреб, таких як оборона, соціальний захист, освіта, охорона здоров'я, розвиток інфраструктури та підтримка економічного зростання. Через бюджетну систему держава здійснює регулювання економіки, впливає на галузевий і територіальний розвиток, а також згладжує соціально-економічні диспропорції.

Державні фінанси відіграють визначальну роль у протидії кризовим явищам, оскільки саме через них держава отримує реальні інструменти впливу на економічні процеси в умовах нестабільності. У періоди економічних спадів, фінансових криз чи зовнішніх шоків ринковий механізм часто втрачає здатність до саморегуляції, що проявляється у скороченні виробництва, зростанні безробіття, зниженні доходів населення та загальному погіршенні макроекономічних показників [7]. Фінансова безпека держави базується на функціонуванні цілісного механізму її забезпечення та системи організаційних і інституційно-правових заходів, спрямованих на своєчасне попередження, виявлення, нейтралізацію й усунення фінансових загроз, що можуть дестабілізувати національну економіку. Такий підхід акцентує увагу на

превентивному характері безпекової політики та необхідності постійного моніторингу ризиків у фінансовій сфері.

Через бюджетну систему держава має можливість оперативно перерозподіляти фінансові ресурси, спрямовуючи їх на підтримку найбільш уразливих секторів економіки та соціальних груп населення. Зокрема, фінансування стратегічно важливих галузей дозволяє зберегти виробничий потенціал країни та запобігти глибоким структурним деформаціям. Одночасно забезпечення соціальних виплат і трансфертів підтримує платоспроможний попит населення, що є важливим чинником стримування подальшого економічного спаду.

Для оцінки бюджетної безпеки застосовується система індикаторів, які дозволяють комплексно охарактеризувати стан бюджетної системи [4].

- частка дефіциту або профіциту державного бюджету у валовому внутрішньому продукті (у відсотках);
- співвідношення дефіциту чи профіциту бюджетних і позабюджетних фондів сектору загальнодержавного управління до ВВП;
- рівень перерозподілу валового внутрішнього продукту через зведений бюджет;
- частка витрат на обслуговування та погашення державного боргу у доходах державного бюджету.

Бюджетні показники відіграють визначальну роль в оцінюванні загального стану національної безпеки держави. Зростання доходної частини бюджету, а також підвищення ефективності використання бюджетних коштів свідчать про позитивні тенденції економічного розвитку країни.

Таким чином, державні фінанси виступають не лише інструментом реагування на кризові явища, але й важливим фактором забезпечення економічної стійкості. Їх ефективне використання дає змогу знизити глибину кризових процесів, стабілізувати фінансову систему та забезпечити умови для подальшого економічного зростання.

Фінанси є важливою складовою грошових відносин у суспільстві, адже вони пов'язані з формуванням, розподілом і використанням грошових ресурсів. Це досить складна й багатогранна економічна категорія, яка формувалася історично разом із розвитком держави та товарно-грошових відносин. Їх поява зумовлена насамперед потребою держави мати ресурси для виконання своїх функцій і забезпечення потреб суспільства. Через фінанси відбувається розподіл і перерозподіл валового внутрішнього продукту та національного доходу, що дає змогу підтримувати економічний розвиток і соціальну сферу.

Державні фінанси мають складну структуру та охоплюють бюджетну систему, різні цільові фонди, державний кредит, а також фінанси підприємств і страхування. Саме через них держава формує свої доходи і здійснює видатки на управління, економіку, освіту, охорону здоров'я та соціальний захист населення. Водночас фінанси забезпечують перерозподіл ресурсів між різними секторами економіки, регіонами та соціальними групами.

Окреме значення має фінансова безпека, яка характеризує стабільність фінансової системи та її здатність протистояти різним загрозам. Важливу роль у цьому відіграє бюджетна безпека, що відображає збалансованість доходів і видатків держави.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ ТА ЇХ ВПЛИВУ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ

2.1 Аналіз формування та використання державних фінансів України (доходи, видатки та державний борг)

У період воєнного стану фінансова стабільність держави виступає фундаментальним чинником національної економічної безпеки, стійкості економіки, є підґрунтям забезпечення фінансування державних функцій. Вона сприяє контролю над інфляційними процесами в державі та підтримує довіру до національної валюти.

Сучасні реалії формування фінансової безпеки передбачають збалансоване управління державними фінансами, раціональний перерозподіл обмежених ресурсів, визначення стратегічних пріоритетів фінансування та забезпечення безперервності бюджетного процесу навіть у кризових умовах.

Протягом майже всієї історії України значну роль відіграло перевищення бюджетних видатків над доходами, і це мало неоднозначний вплив на стан розвитку економіки країни.

Війна в Україні, що почалася в 2014 році, та її погіршення у 2022 році, що супроводжувалося повномасштабним вторгненням російської федерації, справила глибокий вплив на економіку країни та вплинула на різні сектори, включаючи інфраструктуру, людський капітал, інвестиції, ресурси та соціальну динаміку.

Динаміка структури державного боргового навантаження на бюджет України за 2015-2025 рр. (табл. 2.1) показує, що зростає основна частка зовнішнього боргу.

Наочно динаміка показана на рис. 2.1, де ми бачимо коливання державного боргу відносно ВВП країни.

Таблиця 2.1. Боргове навантаження на бюджет України у 2015-2025 рр.

Показник	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	Абс
ВВП, млн грн	1979458	2383182	2982920	3558706	3974564	4194102	5459574	5191028	6537825	7658659	8931194	6951736
загальний борг	1572180	1929759	2141674	2168627	1998275	2551935	2671828	4071683	5519483	6980965	9042678	7470498
% борг до ВВП	79,42	80,97	71,80	60,94	50,28	60,85	48,94	78,44	84,42	91,15	101,25	107,46

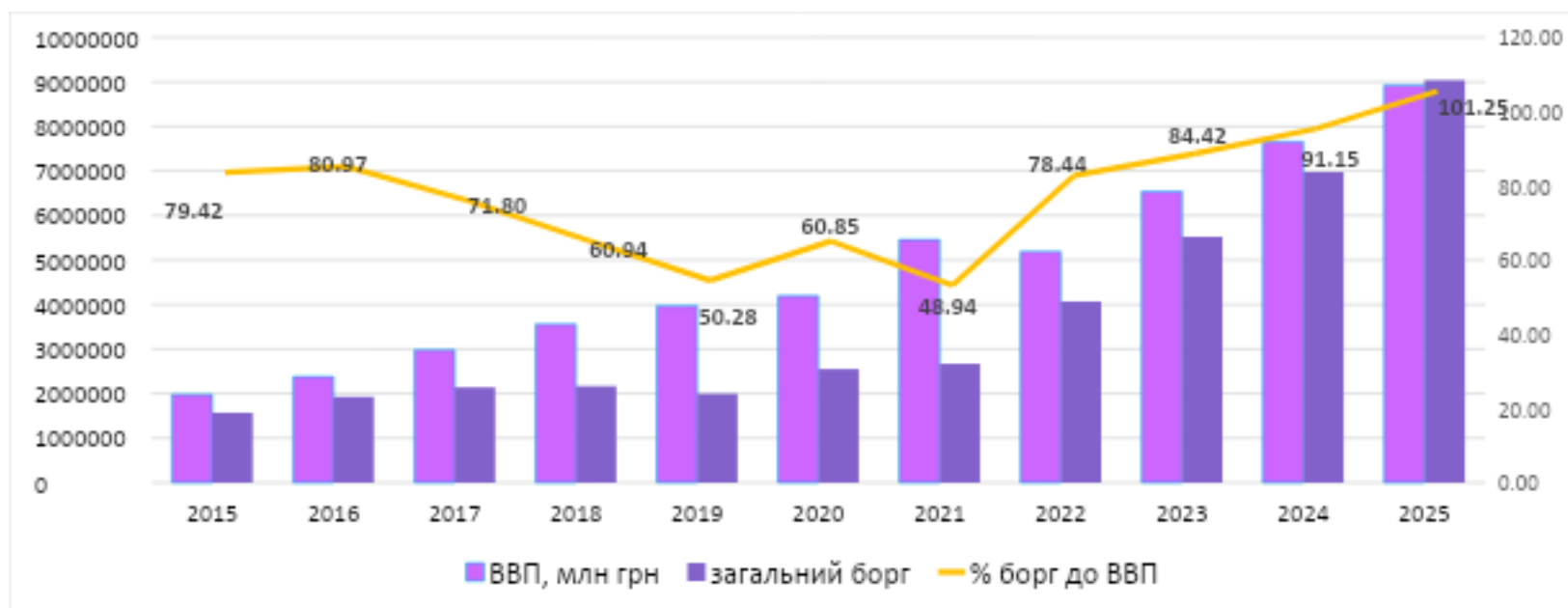

Рис. 2.1. Динаміка загального державного боргу та його частки до ВВП країни у 2015–2024 рр., млн. грн

Джерело: побудовано на основі даних [12, 13]

Динаміка загального боргу України у 2015–2025 рр. демонструє поступальне зростання як у номінальному вимірі, так і у співвідношенні до ВВП. Разом ці показники відображають комплекс макроекономічних процесів, що поєднує структурні дисбаланси, наслідки кризових явищ та особливості фінансової політики держави у воєнний період. Протягом 2015–2019 років номінальний борг зростав помірними темпами, тоді як відсоток боргу до ВВП мав тенденцію до зниження. Це свідчило про те, що економічне зростання випереджало темпи накопичення боргу, дозволяючи відносно стабілізувати боргове навантаження. Показник співвідношення знизився з рівня понад 79% у 2015 році до приблизно 50% у 2019 році, що формально вказувало на покращення фіскальної стійкості. Однак уже з 2020 року ситуація починає змінюватися. Пандемічна криза спричинила потребу в додаткових запозиченнях для підтримки економіки й фінансування бюджетних видатків, що підштовхнуло борг угору. У цей період номінальний борг збільшується, а співвідношення боргу до ВВП знову починає зростати. Водночас ВВП демонструє лише часткове відновлення, що створює розрив між темпами економічного зростання та темпами боргового фінансування.

Найбільш різкі зміни відбуваються у 2022–2025 рр., коли повномасштабна війна стала ключовим фактором переформатування державних фінансів. У цей період відбувається суттєве збільшення номінального державного боргу, що пов'язано зі зростанням зовнішньої фінансової підтримки, необхідністю фінансування оборонних і соціальних витрат, а також зниженням внутрішніх доходів бюджету. Зростання боргу відбувається при одночасному падінні та повільному відновленні ВВП, що неминуче призводить до підвищення частки боргу у його структурі. Якщо у 2021 році співвідношення боргу до ВВП становило близько 48,9%, то у 2022 році воно різко зростає до понад 78%, а у 2024 році досягає рівня понад 91%. Динаміку структури державного боргового навантаження на бюджет України за 2015-2025 рр. наведено в табл. 2. та на рис. 2.

Таблиця 2.2 Динаміка структури державного боргу України за 2015-2025 рр.

Показники	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Державний борг, млрд. грн. в т.ч.:	1334,2	1650,8	1833,7	1860,5	1761,4	2259,2	2362,5	3715	4376	6692,5	9042,7
зовнішній	826,27	980,2	1080,3	1099,4	931,9	1258,5	1299,9	2325	2922	4829,3	7011,1
внутрішній	508	670,6	753,4	761,1	829,5	1000,7	1062,6	1390	1455	1863,1	2032
Гарантований державною борг, в т.ч.:	237,9	278,9	308	308,1	237	292,7	309,3	360	334	288,5	276
зовнішній	216,56	259,8	294,7	297,8	227,3	260,4	260,3	284	258,5	219,2	212,3
внутрішній	21,46	19,1	13,3	10,3	9,6	32,3	49	56	75,5	69,3	64,3
Сукупний борг	1572,18	1929,7	2141,7	2168,6	1998,3	2551,9	2671,8	4075	4710	6980,9	9042

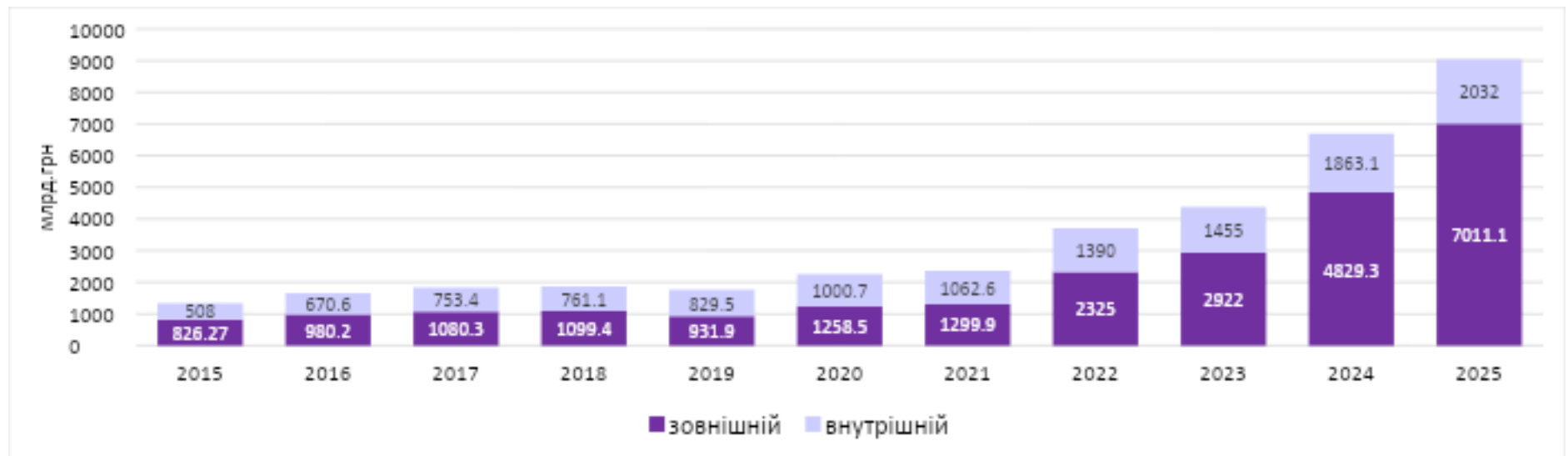

Рис. 2.2 Динаміка структури державного боргу за 2015-2025 рр., млрд. грн

Джерело: побудовано на основі даних [13]

За результатами аналізу можна побачити стрімке зростання дефіциту державного бюджету, починаючи з кінця 2021 – початку 2022 рр., за умови збільшення ВВП країни. Так, станом на кінець 2024 р. він становив 1363936 млн. грн., що на 1442019 млн грн. більше, ніж у 2019 р. та на 2697080 млн грн більше ніж у попередньому році.

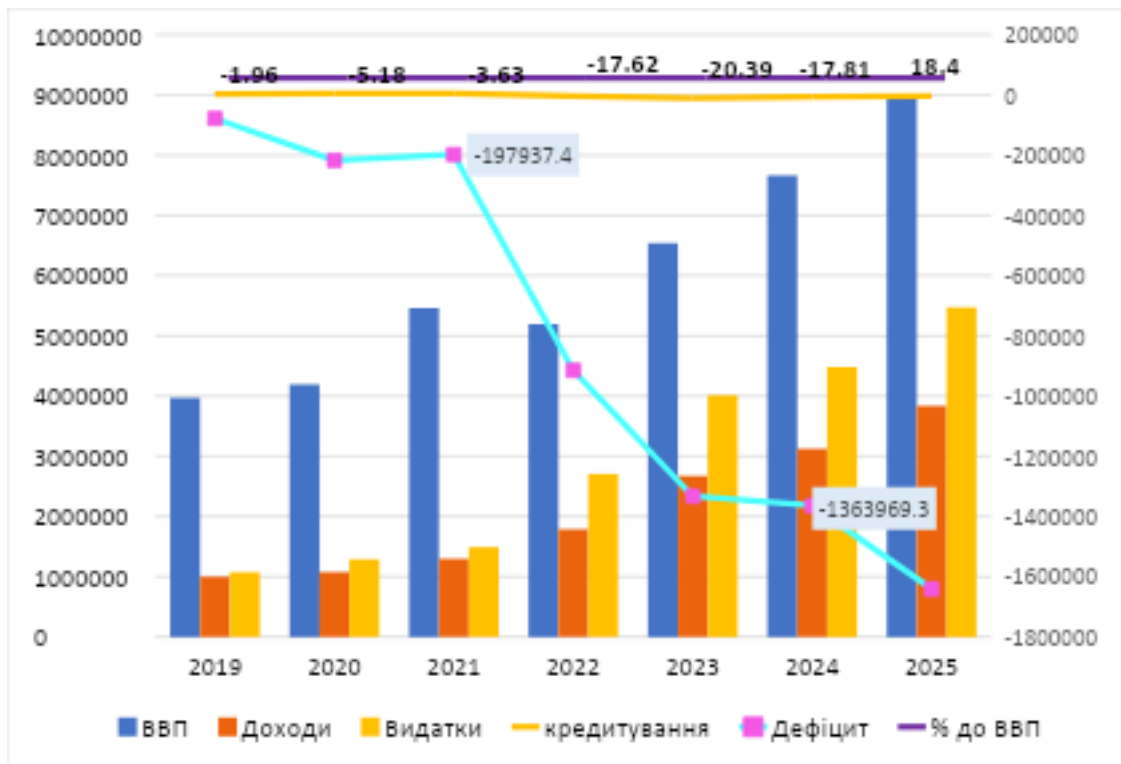

Рис. 2.3. Динаміка дефіциту бюджету України за 2019-2025 рр.

Джерело: розраховано за даними [12, 13]

За даними Мінфіну, у 2024-2030 роках Україна має повернути майже 1 трлн грн за поточним курсом. Ця сума в довоєнному 2021 році – це обсяг державного бюджету країни. Очевидно, що Україні буде складно здійснювати боргові виплати не лише до перемоги, а й після неї. Ці платежі відволікатимуть ресурси від відбудови. Якщо її не провести, то виснажена війною економіка не зможе обслуговувати борги. Показники державного бюджету прогнозовані на 2025-2026 рр. наведено в Додатку Б.

Враховуючи великі темпи зростання державного боргу після 2022 року фінансування дефіциту державного бюджету за даними IMF та Міністерства

фінансів України на 2025-2026 рр. «планується переважно шляхом здійснення державних зовнішніх запозичень з урахуванням ємності та доступної ліквідності внутрішнього ринку капіталу», табл. 2.3 [19, 20, 24].

Таблиця 2.3

План фінансування бюджетного дефіциту України на 2025-2026 рр.

Назва показника	2025 (план)	2026 (план)
Фінансування за борговими операціями	1 065 692,8	769 125,9
Загальний фонд	980 800,0	708 743,0
Спеціальний фонд	84 892,8	60 382,9
Надходження від приватизації державного майна	3 200,0	2 000,0
Загальний фонд	3 200,0	2 000,0
Спеціальний фонд		
Фінансування за активними операціями	2,0	2,0
Загальний фонд		
Спеціальний фонд	2,0	2,0
Загальне фінансування	1 068 894,8	771 127,9

Отже, можна очікувати, що у 2026-2027 рр. зовнішні позики будуть переважно надходити від донорів у межах чинних програм, таких як Програма розширеного фінансування (EFF) від МВФ, а також від Світового банку, ЄС (Ukraine Facility), США та інших партнерів.

Основним пріоритетом політики управління державним боргом на 2025-2027 роки стане зниження рівня боргу відносно ВВП. Очікується, що це співвідношення почне зменшуватися у 2026 році, після досягнення 110% у 2025 році. За умови, коли державний та гарантований борг у 2027 р. складе 90% ВВП його сума сягне 10,6 трлн грн (рис. 2.4) [15]

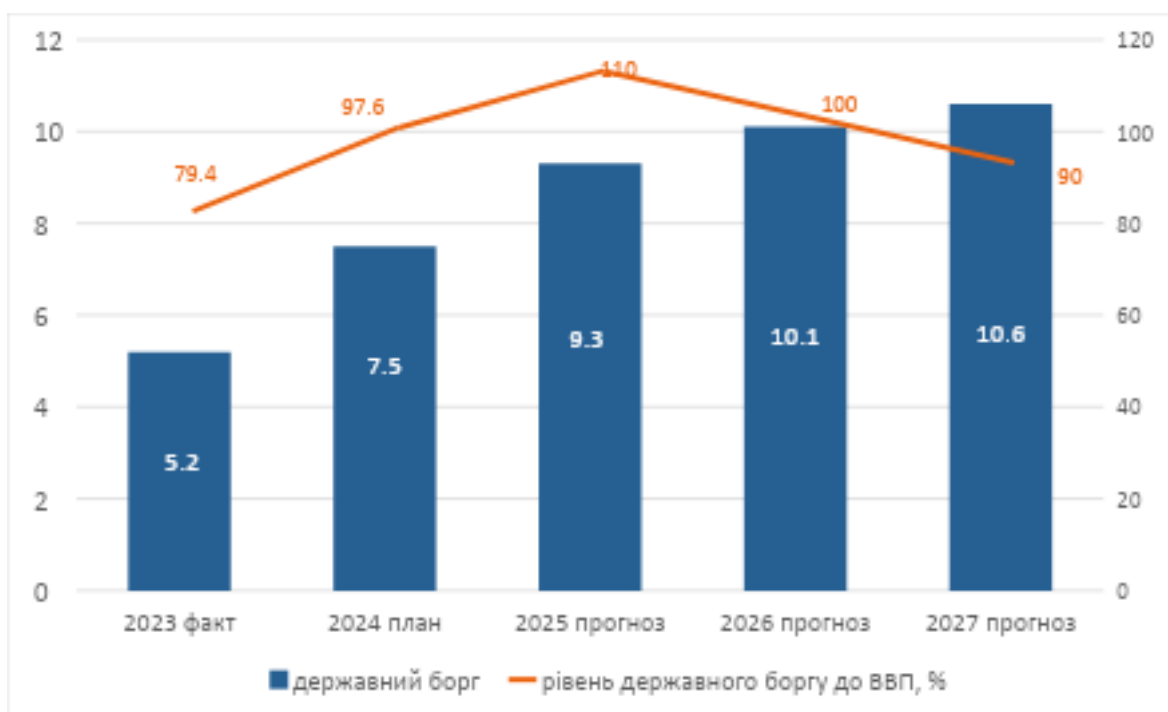

Рис.2.4. Державний і гарантований державний борг, трлн. грн

Джерело: розраховано за даними [24]

2.2. Оцінка сучасного рівня фінансової безпеки України

Повномасштабна збройна агресія РФ проти України зумовила різке зростання як економічних, так і позаекономічних ризиків ведення господарської діяльності, що створило передумови для масштабного відпливу капіталу та посилення тиску на валютний ринок. Погіршення інвестиційного клімату, зростання невизначеності та девальваційні очікування актуалізували ризики втрати міжнародних резервів і дестабілізації фінансової системи.

Динаміка основних макроекономічних показників у 2022-20254 рр. негативна (табл. 2.4).

Простежити взаємозв'язок між макроекономічною стабільністю та валютними коливаннями можна за допомогою аналізу динаміки ВВП в доларах США та курсу гривні до долара США, рис. 2.2.

Таблиця 2.4

Динаміка змін основних економічних показників України

Показник	Рік			Відхилення	
	2022	2023	2024	Абс.	%
1. ВВП України:					
• номінальний					
млрд грн	5191,0	6537,83	7658,7	2467,7	47,538
млн дол. США	161990	181220	190740	28750	17,748
• реальний, млрд грн	3865,8	5518,1	6820	2954,2	76,419
2. Структура ВВП за кінцевим споживанням, млрд грн:					
• споживчі витрати	5408,2	6916	7680	2271,8	42,007
• валові нагромадження	654,6	989	1427,9	773,3	118,133
• експорт	1840,6	1868,90	2252	411,4	22,351
• імпорт	-2712,3	-3237,0	-3702	-989,7	36,489
3. Зовнішній державний борг, млрд. грн	2610,95	3862,97	5048,4	2437,45	93,355
4. Внутрішній державний борг, млрд. грн	1460	1656,4	1932,5	472,5	32,363
5. Дефіцит Зведеного бюджету, млрд грн	844,9	1327,8	1350,7	505,8	59,865
6. Обсяг реалізованої промислової продукції, млрд грн:	2813	3275,5	3657,1	844,1	30,007
7. Прямі іноземні інвестиції в Україну, млн. дол. США	1152	4247	3329	2177	188,976
8. Податкові надходження до державного бюджету, млрд грн:	949,7	1203,8	1647,1	697,4	73,4

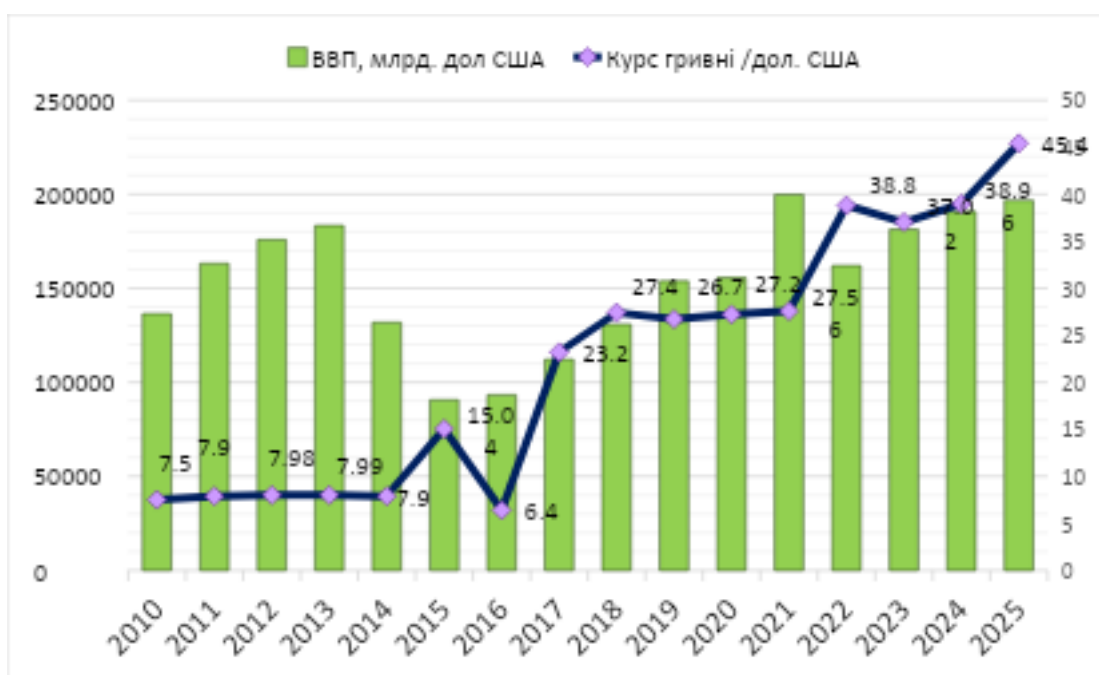

Рис. 2.2. Динаміка ВВП (дол. США) та курсу грн/дол. США, 2010-2025рр.

Джерело: розраховано автором за даними [15]

Активізація воєнних дій із лютого 2022 р. додатково посилила негативні тенденції, обмеживши інвестиційну активність та попит на банківські ресурси. З початку повномасштабної війни держава реалізувала комплекс заходів, спрямованих на протидію схемам фіктивного імпорту та експорту товарів і послуг, а також на скорочення строків репатріації валютної виручки в Україну. З метою підвищення валютної дисципліни та зміцнення платіжного балансу було переглянуто граничні строки розрахунків за експортними операціями: з 5 квітня 2022 р. їх зменшено з 365 до 180 днів, а з 10 листопада 2023 р. — до 90 днів для окремих товарних позицій, що формують значну частку українського експорту. До цієї групи належать, зокрема, пшениця, жито, ячмінь, овес, кукурудза, соя, насіння соняшнику та різні види олії [20].

Динаміка корпоративного кредитування в національній валюті (рис. 2.6) протягом тривалого періоду характеризується ознаками стагнації, що зумовлено як структурними дисбалансами економіки, так і підвищеним рівнем макрофінансової невизначеності.

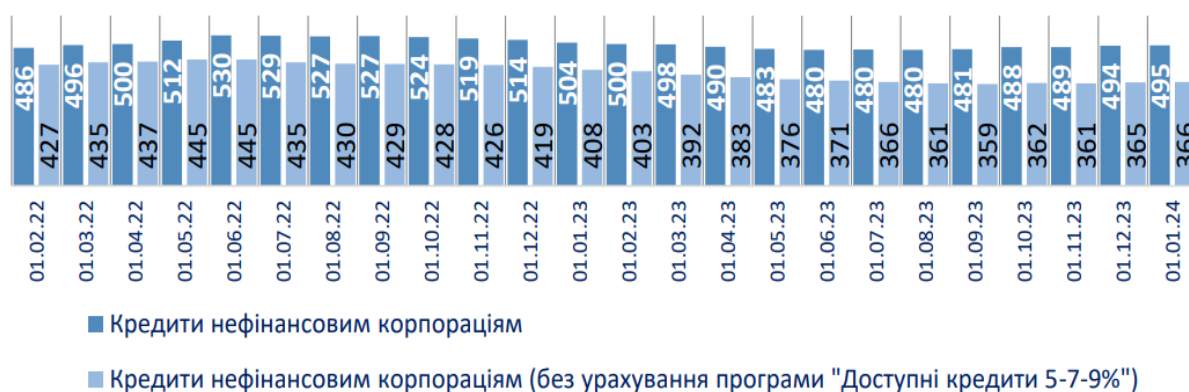

Рис. 2.6. Кредити банків, надані нефінансовим корпораціям у національній валюті у 2022–2024 рр., млрд грн [30]

У другому півріччі 2023 р. можна помітити поживлення кредитування нефінансових корпорацій у гривні: загальний обсяг відповідних кредитів зріс на 15 млрд грн порівняно зі станом на 01.06.2023 р. і досяг 495 млрд грн. Це перевищує довоєнний рівень (486 млрд грн станом на 01.02.2022 р.), однак залишається суттєво нижчим за локальний максимум, зафіксований станом на

01.06.2022 р. (530 млрд грн). Водночас відновлення гривневого корпоративного кредитного портфеля значною мірою забезпечується реалізацією державної програми «Доступні кредити 5–7–9 %». Упродовж другого півріччя 2023 р. обсяг кредитів, субсидованих державою в межах цієї програми, збільшився на 15 млрд грн і станом на 01.01.2024 р. досяг 129 млрд грн. Це свідчить про визначальну роль державних стимулюючих механізмів у підтриманні кредитної активності в умовах воєнної економіки.

З метою мінімізації зазначених загроз та збереження макрофінансової стійкості НБУ вже у квітні 2022 р. запровадив комплекс тимчасових валютних обмежень щодо здійснення транскордонних операцій. Зокрема, було встановлено заборону на репатріацію дивідендів та повернення відсотків за «старими» кредитами нерезидентам, а також обмежено здійснення транскордонних P2P-переказів із рахунків у національній валюті лімітом до 100 тис. грн на місяць. Окремо було тимчасово призупинено проведення операцій типу «quasi cash», серед яких — поповнення електронних гаманців, брокерських і форекс-рахунків, придбання віртуальних активів та інші подібні транзакції.

За оцінками НБУ, такі операції використовувалися для обходу валютних обмежень та фактичного виведення капіталу за кордон, що посилювало тиск на платіжний баланс і міжнародні резерви. Запроваджені заходи були спрямовані на запобігання непродуктивному відпливу фінансових ресурсів, стабілізацію валютного ринку, зниження спекулятивного попиту на іноземну валюту та підтримання належного рівня міжнародних резервів [26]. У сукупності це дозволило зберегти керованість валютно-фінансових процесів і забезпечити базові умови макроекономічної стабільності в умовах воєнного стану.

Такі кроки були спрямовані на прискорення надходження валютної виручки, зниження ризиків штучного затягування розрахунків та зміцнення валютної стабільності в умовах воєнного стану.

В умовах високої економічної невизначеності та зростання ризиків для фінансової системи НБУ запровадив валютні обмеження та режим фіксованого

обмінного курсу, що стало необхідним антикризовим кроком для стабілізації ситуації на грошово-кредитному ринку [25].

НБУ у 2023-2024 рр. вдалося зберегти монетарну стабільність та забезпечити керованість валютно-фінансової системи (рис. 2.7).

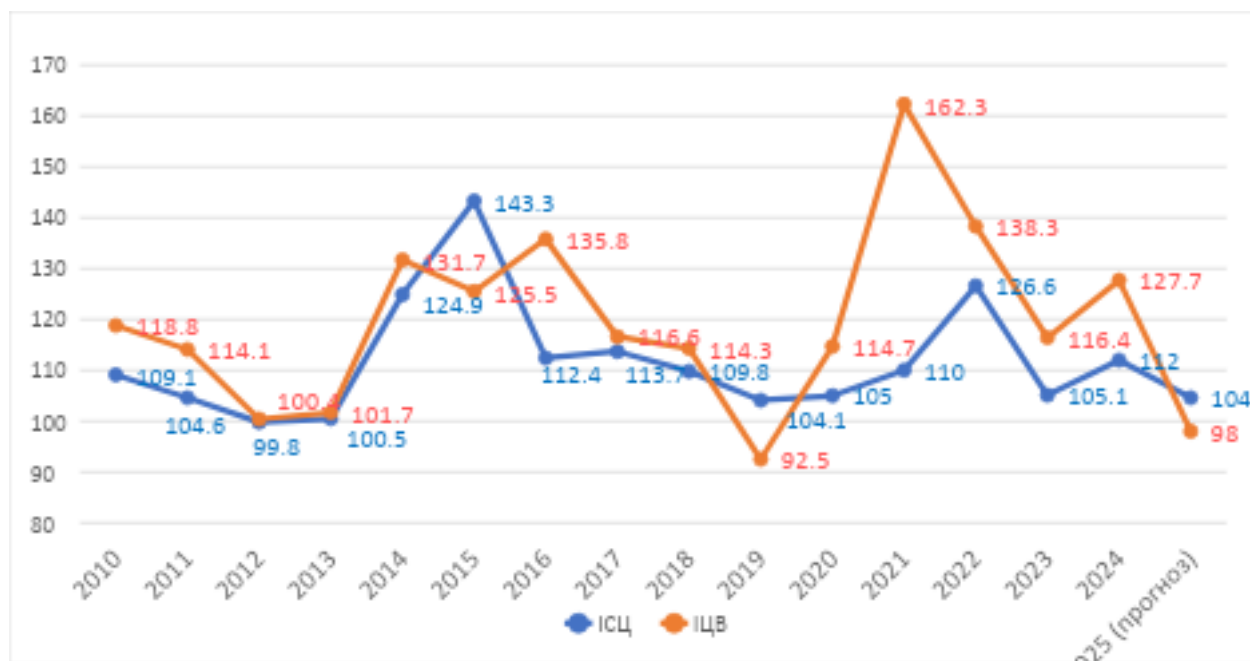

Рис. 2.7. Динаміка індексів цін споживачів та виробників, 2010–2025 рр.

Джерело: розраховано автором за даними [11, 14]

Вагомим стабілізаційним чинником економічного середовища стала зважена валютна політика, що передбачала помірну девальвацію гривні. Такий підхід дозволив мінімізувати ризики скорочення міжнародних резервів і відтоку капіталу, а також частково збалансувати попит і пропозицію іноземної валюти на готівковому ринку [19].

Таким чином, фінансова безпека України на сучасному етапі перебуває у стані підвищеної вразливості. Її підтримка значною мірою залежить від зовнішнього фінансування, ефективності бюджетної політики та здатності держави забезпечити контроль за борговими процесами. Разом з тим, наявні позитивні тенденції у сфері управління державними фінансами та міжнародна підтримка створюють передумови для поступового зміцнення фінансової безпеки у середньостроковій перспективі.

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

3.1. Сучасні виклики та системні дисбаланси у забезпеченні фінансової безпеки України

Розгортання повномасштабної війни суттєво трансформувало умови функціонування національної економіки, сформувавши комплекс довгострокових структурних дисбалансів та ризиків. В умовах невизначеності щодо остаточних масштабів завданих збитків і джерел їх фінансової компенсації часові та ресурсні параметри відновлення економічного потенціалу держави залишаються однією з ключових проблем забезпечення економічної безпеки України [26]. При цьому обсяги втрат продовжують зростати, що ускладнює формування стратегічних прогнозів і програм відбудови.

Відповідно до «Швидкої оцінки завданої шкоди та потреб на відновлення» (RDNA3), підготовленої спільно групою Світового банку, Європейською Комісією та ООН за період з 24 лютого 2022 р. по 31 грудня 2023 р., загальна вартість післявоєнного відновлення України станом на кінець 2023 року оцінюється у 486 млрд дол. США. Найбільших втрат зазнали житловий сектор, транспортна інфраструктура, торгівля та промисловість, енергетика й аграрний сектор. У регіональному розрізі найбільш масштабні руйнування зосереджені у Донецькій, Харківській, Луганській, Запорізькій, Херсонській та Київській областях. Згідно з оцінками RDNA3, обсяг прямої шкоди від повномасштабної війни становить майже 152 млрд дол. США, що свідчить про безпрецедентний рівень викликів для системи економічної, зокрема фінансової безпеки держави [5].

За результатами структурного аналізу інтегрального показника національної безпеки України за 2023–2025 рр., розробленого Міжнародним Інститутом Свободи (II), встановлено, що у 2025 р. Індекс економічної безпеки України знизився до 33,4 балів (Додаток В), що свідчить про збереження

критичного рівня вразливості. Для порівняння, у 2024 р. відповідний показник дорівнював 35,2 бали, тобто простежується тенденція до його зниження [30].

До початку повномасштабної війни найбільш вагомі деструктивні впливи були зосереджені в інвестиційно-інноваційній, демографічній, макроекономічній та фінансовій сферах, у 2025 основними загрозами національній безпеці України у п'ятірку основних чинників входить фінансова складова (державний борг) (Додаток Г). Динаміка зміни основних ризиків за 2023–2025 роки наведена на рис. 3.1.

Рис. 3.1. Ранжування та зміна пріоритетності ризиків економічній безпеці України в умовах воєнного стану

Джерело: побудовано автором за даними [30, 32]

Найнижче значення серед восьми груп факторів у 2025 р. зафіксовано за групою 4 «Податкові, бюджетні чинники» — 14 балів, що відповідає червоній зоні ризику економічної безпеки. Такий результат свідчить про суттєві дисбаланси у бюджетно-податковій системі, яка є базовим елементом фінансової стійкості держави. Крім того, до групи з підвищеним рівнем загроз належить група 3 «Монетарні, фінансові чинники», за якою Україна отримала 26 балів зі 100 можливих (Додаток В). Це вказує на наявність системних макроекономічних

ризиків, пов'язаних із нестабільністю економічного середовища та недостатньою ефективністю регуляторної політики.

У звіті зазначається, що «Україна не має якісних інститутів та систем національної економічної безпеки. За жодним із восьми факторів вона не набрала навіть 50 балів зі 100 можливих. Токсична, руйнівна для країни податкова система та спосіб її адміністрування, тотальне одержавлення економіки при незадовільній макроекономічній політиці, зневага до імперативів ефективної монетарної політики при мізерному потенціалі та здатності проводити регуляторну політику – все це перетворило економіку країни на джерело додаткових екзистенційних загроз» [30, с. 21].

Поряд із використанням інтегрального показника Індексу економічної безпеки (ІІІ), який дозволяє здійснити кількісну узагальнену оцінку стану економічної безпеки, доцільним є звернення до результатів якісно-аналітичних досліджень, що відображають експертне бачення характеру та масштабів актуальних загроз. Такий підхід дає змогу доповнити статистичний аналіз оцінкою ймовірності настання ризиків і сили їх потенційного впливу в середньостроковій перспективі.

У цьому контексті вагоме значення мають результати дослідження, проведеного Національним інститутом стратегічних досліджень у 2024 р., в межах Третьої хвилі експертного опитування щодо поточних (2024 р.) та середньострокових (2025–2027 рр.) ризиків фінансової безпеки в умовах тривалої війни. Дослідження ґрунтувалося на поєднанні кабінетного аналізу та експертних опитувань, за результатами яких було сформовано карту ризиків економічної безпеки України за критерієм «ймовірність/вплив». Оцінки на 2025–2027 рр. характеризуються ще більш стриманим оптимізмом (рис. 3.2).

Серед основних ризиків фінансової безпеки країни експерти виділяють Високий рівень дефіциту Державного бюджету. Необхідність забезпечення першочергових потреб у видатках сфери безпеки і оборони, соціальної підтримки населення, а також забезпечення відбудови та підтримки бізнесу призвела до суттєвого збільшення дефіциту державного бюджету.

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА		2022	2023	2024	2025-2027
1. Погіршення фінансової стійкості пенсійної системи	ї	4	4	3	4
	в	4	4	4	4
2. Високий рівень дефіциту державного бюджету	ї	5	5	4	4
	в	5	4	4	4
3. Значні втрати податкових та митних надходжень державного та місцевих бюджетів	ї	5	4	4	3
	в	5	4	4	4
4. Брак довіри з боку громадян та бізнесу до податкових, митних органів	ї	3	4	4	4
	в	3	3	3	4
5. Недофінансування окремих статей видатків бюджету внаслідок обмеженості фінансових можливостей держави	ї	4	4	4	4
	в	4	4	4	4
6. Зростання обсягів державного боргу та видатків на його обслуговування	ї	5	4	4	4
	в	4	4	4	4
7. Погіршення інституційної спроможності банківської системи внаслідок скорочення ресурсної бази банків, збитковості та зниження капіталізації	ї	3	3	3	3
	в	3	3	3	3
8. Різке збільшення частки непрацюючих кредитів у кредитному портфелі банків	ї	4	3	3	3
	в	3	3	3	3

ї – ймовірність, в - вплив

Рис. 3.2. Забезпечення фінансової безпеки за період з 2022–2027 рр. [30, 32]

У 2025–2026 рр. фінансова безпека України залишатиметься під суттєвим впливом комплексу взаємопов'язаних структурних ризиків, сформованих наслідками повномасштабної війни, високою залежністю від зовнішнього фінансування та обмеженістю внутрішніх бюджетних ресурсів.

Одним із ключових ризиків є високий рівень дефіциту державного бюджету, що характеризується значною потребою у зовнішній фінансовій підтримці. Зокрема, лише у 2024 р. потреба у зовнішньому фінансуванні становила 37,3 млрд дол. США, при цьому у 2023 р. Україна отримала 42,5 млрд дол. США міжнародної допомоги, з яких 11,6 млрд дол. США становили грантові ресурси. У 2025–2026 рр. збережеться критична залежність від фінансової підтримки міжнародних партнерів, насамперед у межах програми Ukraine Facility Європейського Союзу (50 млрд євро на 2024–2027 рр.) та співпраці з Міжнародним валютним фондом. Водночас, за оцінками експертів, подальше зростання оборонних видатків унаслідок мобілізаційних потреб сприятиме збереженню значного дефіциту бюджету і в середньостроковій перспективі.

Важливим структурним ризиком залишається зниження обсягів податкових та митних надходжень до державного та місцевих бюджетів, що пов'язано з довготривалими наслідками війни, міграцією економічно активного населення та розширенням масштабів тінізації доходів. Війна на виснаження стримує повернення значної частини громадян із-за кордону, багато з яких вже інтегрувалися у соціально-економічне середовище інших країн і змінили податкову резидентність. Це негативно впливає на доходну базу бюджету та ускладнює реалізацію соціальних і відновлювальних програм.

Суттєвим ризиком фінансової безпеки також залишається зростання державного боргу та витрат на його обслуговування, що безпосередньо пов'язано із необхідністю покриття дефіциту бюджету та фінансування сектору безпеки і оборони. За оцінками аналітичних центрів, боргове навантаження у 2025–2026 рр. залишатиметься одним із ключових факторів обмеження фінансової стійкості держави.

Крім того, зберігатиметься ризик недофінансування окремих статей видатків бюджету, зокрема соціальної сфери, інфраструктурного відновлення та інвестиційних програм розвитку, що обумовлено необхідністю пріоритетного спрямування бюджетних ресурсів на оборонні потреби.

До структурних ризиків фінансової безпеки належить також погіршення інституційної спроможності банківської системи та зростання частки проблемних кредитів, що обмежує можливості кредитування економіки та стримує інвестиційну активність. Водночас відповідно до оцінок, наведених на рисунку, рівень цих ризиків у 2025–2026 рр. оцінюється як помірний, проте вони можуть посилюватися у разі погіршення макроекономічної ситуації.

Окремим довгостроковим ризиком залишається погіршення фінансової стійкості пенсійної системи, що пов'язано зі скороченням чисельності платників єдиного соціального внеску, демографічними втратами та міграційними процесами, які посилюють навантаження на державні фінанси.

Отже, у 2025–2026 рр. ключовими структурними ризиками фінансової безпеки України залишатимуться високий дефіцит державного бюджету,

залежність від міжнародної фінансової допомоги, скорочення податкових надходжень, зростання боргового навантаження та обмеження внутрішніх фінансових ресурсів. Їх сукупний вплив визначатиме необхідність продовження активної співпраці з міжнародними фінансовими інституціями, удосконалення податкової політики та посилення інституційної спроможності фінансової системи держави.

3.2. Стратегічні напрями трансформації та розвитку державних фінансів в умовах євроінтеграції

Стратегічним завданням державної політики в умовах повномасштабної збройної агресії проти України є трансформація системи державних фінансів відповідно до стандартів Європейського Союзу, що передбачає підвищення їх прозорості, ефективності та стійкості до внутрішніх і зовнішніх шоків. Євроінтеграційний вектор розвитку України обумовлює необхідність гармонізації бюджетної, податкової та боргової політики із вимогами ЄС, зокрема у частині дотримання фіскальної дисципліни, середньострокового бюджетного планування та контролю за державним боргом.

Важливим напрямом зміцнення фінансової безпеки є забезпечення бюджетної стійкості, що передбачає оптимізацію структури державних видатків, підвищення ефективності використання бюджетних коштів та посилення контролю за їх цільовим спрямуванням. Особливої актуальності набуває впровадження програмно-цільового методу бюджетування та системи оцінки ефективності державних витрат, що відповідає європейській практиці управління публічними фінансами.

Суттєву роль у забезпеченні фінансової безпеки відіграє трансформація податкової системи, спрямована на розширення податкової бази, зниження рівня тінізації економіки та підвищення рівня податкової дисципліни. У цьому контексті важливим є впровадження цифрових технологій у сфері

адміністрування податків, автоматизація контролюючих процедур та адаптація податкового законодавства до директив ЄС.

Не менш важливим аспектом є управління державним боргом, яке в умовах воєнного стану характеризується значним зростанням обсягів запозичень. Забезпечення фінансової безпеки передбачає формування ефективної боргової стратегії, спрямованої на оптимізацію структури боргу, зниження вартості його обслуговування та мінімізацію валютних ризиків.

Одним із ключових напрямів трансформації державних фінансів виступає розвиток внутрішнього фінансового ринку та ринку державних цінних паперів, що сприятиме зниженню залежності державного бюджету від зовнішніх запозичень та формуванню стійких внутрішніх джерел фінансування економічного розвитку. Розвиток інфраструктури ринків капіталу, консолідація депозитарної системи та підвищення довіри інвесторів до державних цінних паперів та інтеграція фінансового ринку України до європейського фінансового простору сприятимуть зміцненню фінансової незалежності держави.

У післявоєнний період трансформація державних фінансів має бути спрямована на поступовий перехід до моделі фінансової стабільності, що базується на зменшенні частки дефіциту бюджету, підвищенні ефективності державних інвестицій та забезпеченні сталого економічного зростання. Важливою складовою цього процесу є впровадження принципів належного врядування, прозорості та підзвітності у сфері управління публічними фінансами.

Не менш важливим стратегічним напрямом розвитку державних фінансів є цифровізація бюджетного процесу та фінансового контролю, що передбачає впровадження сучасних інформаційних технологій управління державними фінансами, розширення доступу до публічної фінансової інформації та вдосконалення системи державного внутрішнього фінансового контролю відповідно до практик ЄС.

Напрями, заходи та очікувані результати трансформації державних фінансів для зміцнення фінансової безпеки України сформовано в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Напрями, заходи та очікувані результати трансформації державних фінансів для зміцнення фінансової безпеки України

Напрямок трансформації	Основні заходи	Очікувані результати (вплив на фінансову безпеку)
Бюджетна політика та фінансова стійкість	Впровадження середньострокового бюджетного планування відповідно до Бюджетного кодексу України; дотримання фіскальних правил (дефіцит, борг) за критеріями ЄС (Маастрихтські критерії); реалізація Стратегії реформування системи управління державними фінансами (PFM Strategy)	Зниження дефіциту бюджету; підвищення ефективності використання коштів; зміцнення бюджетної дисципліни
Грошово-кредитна політика та макрофінансова стабільність	Реалізація «Основних засад грошово-кредитної політики» НБУ, застосування режиму інфляційного таргетування; контроль ліквідності банківської системи; валютні інтервенції	Стимування інфляції; стабілізація валютного курсу; підвищення довіри до фінансової системи
Рейформа податкової системи	Гармонізація податкового законодавства з нормами ЄС, реалізація Національної стратегії доходів до 2030 року; цифровізація податкового адміністрування (е-аудит, е-кабінет платника); BEPS-ініціативи	Зростання податкових надходжень; зниження рівня тіньової економіки; підвищення прозорості оподаткування
Управління державним боргом	Реалізація Середньострокової стратегії управління державним боргом; збільшення частки гривневих запозичень; співпраця з Міжнародний валютний фонд, Світовий банк; реструктуризація боргу	Зниження боргового навантаження; мінімізація фінансових ризиків; підвищення платоспроможності держави
Розвиток фінансового ринку	Виконання Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2025 року, розвиток ринку ОВДП, інтеграція з фінансовими ринками ЄС; імплементація стандартів Європейський Союз	Залучення внутрішніх інвестицій; зменшення залежності від зовнішніх ресурсів; підвищення ліквідності ринку
Цифровізація державних фінансів	Впровадження електронного бюджету, e-Data, Prozorro, Spending.gov.ua; впровадження цифрового бюджету, автоматизація казначейських операцій; розвиток GovTech	Підвищення прозорості; зменшення корупційних ризиків; покращення управління фінансами
Інституційна реформа	Посилення функцій Рахункової палати; імплементація стандартів INTOSAI; внутрішній аудит відповідно до PIFC (Public Internal Financial Control ЄС)	Зростання довіри до державних фінансів; покращення контролю та ефективності управління
Інвестиційна політика держави	Реалізація Плану відновлення України (Ukraine Recovery Plan), залучення коштів через інструменти ЄС (Ukraine Facility); розвиток державно-приватного партнерства	Підвищення економічного зростання; розширення податкової бази; зміцнення фінансової стабільності

Соціальні видатки та їх ефективність	Таргетування соціальної допомоги; оптимізація витрат; цифровізація соціальних виплат	Зменшення фіскального навантаження; підвищення адресності допомоги; соціальна стабільність
Євроінтеграція фінансової системи	Імплементация acquis ЄС у сфері фінансів; участь у програмах макрофінансової допомоги ЄС; гармонізація фінансового законодавства	Поглиблення інтеграції; доступ до фінансових ресурсів ЄС; підвищення стійкості фінансової системи

Повномасштабна війна спричинила значні економічні втрати та посилила вразливість фінансової системи України. Основними загрозами залишаються високий бюджетний дефіцит, залежність від міжнародної допомоги, зменшення доходів бюджету та зростання державного боргу. У цих умовах державні фінанси відіграють ключову роль у підтримці економіки та соціальної сфери. Водночас для зміцнення фінансової безпеки необхідна їх модернізація відповідно до стандартів ЄС, зокрема через підвищення ефективності бюджетної політики, розвиток фінансового ринку та цифровізацію.

ВИСНОВКИ

У ході виконання курсової роботи було досліджено роль державних фінансів у забезпеченні фінансової безпеки країни як однієї з ключових складових національної безпеки. Визначено, що функціонування системи державних фінансів визначає здатність держави забезпечувати макрофінансову стабільність, виконувати свої соціально-економічні зобов'язання та протидіяти внутрішнім і зовнішнім фінансовим загрозам.

У першому розділі розкрито сутність, функції та структуру державних фінансів, а також визначено їх місце у системі фінансової безпеки країни. Обґрунтовано, що державні фінанси виступають не лише інструментом перерозподілу валового внутрішнього продукту, а й ключовим механізмом впливу на макроекономічну стабільність, рівень соціального забезпечення та інвестиційний розвиток. Доведено, що фінансова безпека держави є складною багатокомпонентною категорією, яка охоплює бюджетну, боргову, податкову, валютну та банківську безпеку, а її рівень визначається здатністю фінансової системи ефективно функціонувати в умовах невизначеності та кризових явищ.

У роботі встановлено, що забезпечення фінансової безпеки потребує застосування системного підходу, який передбачає використання комплексу індикаторів та порогових значень для оцінки стану державних фінансів. Такий підхід дозволяє своєчасно виявляти дисбаланси у бюджетній системі, борговій політиці та фінансовому секторі, а також формувати ефективні управлінські рішення.

У другому розділі здійснено аналіз сучасного стану державних фінансів України та їх впливу на фінансову безпеку в умовах воєнного стану. Виявлено, що повномасштабна війна спричинила суттєве зростання бюджетного дефіциту, посилення боргового навантаження, зниження податкових надходжень та зростання залежності від міжнародної фінансової допомоги. Водночас доведено, що завдяки ефективній монетарній політиці, заходам бюджетної підтримки та координації з міжнародними фінансовими організаціями вдалося забезпечити

відносну макрофінансову стабільність і зберегти функціонування фінансової системи.

Оцінка сучасного рівня фінансової безпеки України показала, що, незважаючи на значні виклики, фінансова система демонструє здатність до адаптації, що проявляється у стабілізації валютного ринку, контролі інфляційних процесів та підтримці ліквідності банківського сектору. Разом з тим зберігаються суттєві ризики, пов'язані з високим рівнем державного боргу, структурними дисбалансами бюджету та обмеженістю внутрішніх джерел фінансування.

У третьому розділі визначено ключові проблеми та системні дисбаланси у сфері державних фінансів, які негативно впливають на фінансову безпеку країни. До них віднесено хронічний дефіцит державного бюджету, зростання боргової залежності, недостатню ефективність податкової системи, високий рівень тінізації економіки та обмежену інституційну спроможність фінансового контролю. Наголошено, що зазначені проблеми потребують комплексного вирішення з урахуванням як внутрішніх особливостей розвитку економіки, так і зовнішніх інтеграційних процесів.

Обґрунтовано стратегічні напрями трансформації державних фінансів в умовах євроінтеграції, які передбачають підвищення фіскальної дисципліни, модернізацію податкової системи, оптимізацію структури державного боргу, розвиток внутрішнього фінансового ринку, цифровізацію публічних фінансів та посилення інституційної спроможності органів фінансового контролю. Доведено, що гармонізація фінансової політики України з європейськими стандартами сприятиме підвищенню прозорості, ефективності та стійкості державних фінансів.

Реалізація запропонованих заходів дозволить зміцнити фінансову безпеку України, знизити вразливість до зовнішніх шоків, забезпечити стабільність бюджетної системи та створити передумови для сталого економічного розвитку в умовах післявоєнного відновлення та інтеграції до європейського економічного простору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Акімова Л. М. Механізми державного управління економічною безпекою України: аналіз чинників впливу, систематизованих за окремими сферами її розвитку. *Аспекти публічного управління*. 2018. Т. 6. № 6–7. С. 5–13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprup_2018_6_6-7_3
2. Бандурка О.М. Економічна безпека України: виклики та загрози. *Економічна безпека держави в контексті національних інтересів* : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф., 23 квіт. Харків : ХНУВС, 2021. С. 16–18
3. Грубар З. В. Державне управління економічною безпекою України: теорія та практика : монографія. Кам'янець-Подільський : Рута, 2018. С. 15. URL: <https://www.nuozu.edu.ua/zagruzka2/EB3.pdf>
4. Економічна безпека держави: навчально-методичний посібник/ Живко З.Б., Черевко О.В., Копитко М.І., Зачосова Н.В., Живко М.О., Серeda В.В., Занора В.О., Бієвець А.В.; за ред. Живко З.Б. Черкаси : видавець Чабаненко Ю.А., 2019. 240 с.
5. Економічна безпека України в умовах довготривалої війни. Експертно-аналітична доповідь. К.: НІСД, 2024. 71 с. URL: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.08>
6. Інфляційний звіт, січень 2023 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/report>
7. Мандзіновська Х. О. Економічна безпека держави: сутність, складові елементи та проблеми забезпечення. *Наукові записки*. 2016. № 2 (53). С. 159–166. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_2016_2_20
8. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економіки України від 02.03.2007 № 60 (втратив чинність) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0060665-07#Text>.
9. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>.

10. Миргород-Карпова В. В., Старинський М. В., Шлапко Т. В. Система державних органів у сфері захисту та забезпечення економічної безпеки як складової економічного суверенітету України. «Давид і Голіаф: проблеми безпеки та сталого розвитку України в умовах війни». Львів : ЗВО «Львівський університет бізнесу і права», 2022. С. 253–286
11. Міністерство фінансів України. Індекс інфляції. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/>
12. Міністерство фінансів України. ВВП. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>
13. Міністерство фінансів України. Державний борг. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/>
14. Міністерство фінансів України. Індекс цін виробників. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/prodprice/2025/>
15. Міністерство фінансів України. Курс гривні. URL: <https://minfin.com.ua/ua/currency/>
16. Молдован О.О. Формування категоріального апарату науки про економічну безпеку: сучасний зріз. *Стратегічна панорама*. 2021. № 1–2. С. 94–105.
17. Мороз Ю. Механізм забезпечення управління економічною безпекою в умовах динамічних і структурних змін розвитку національної економіки України. *Суспільство та безпека*. 2024. №1(2). DOI: [https://doi.org/10.26642/sas-2024-1\(2\)-131-140](https://doi.org/10.26642/sas-2024-1(2)-131-140)
18. Москвін Б.Ю. Економічна безпека фінансових інституцій в умовах воєнного стану в Україні. *Економіка і організація управління*. 2022. № 2 (46). С. 110–119
19. Основні засади грошово-кредитної політики на період воєнного стану. Київ: Рада Національного банку України, 2022. 5 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MPG-ml_2022.pdf?v=4
20. Переглянуто граничні строки розрахунків для деяких експортних операцій. Національний банк України. URL:

<https://bank.gov.ua/ua/news/all/pereglyanuto-granichni-stroki-rozrahunkiv-dlya-deyakh-ekspozitsiy>

21. Правдивець О.М. Економічна безпека, як найвища функція держави. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2022. № 2 (66). С. 40–43. DOI: 10.31732/2663-2209-2022-66-40-43.

22. Проект ЗУ «Про внесення змін до Закону України «Про оборонні закупівлі». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JI00852A>

23. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 червня 2003 р. № 964-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text>.

24. Показники державного бюджету на 2025–2026 роки. Мінфін. ПОКАЗНИКИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ на 2025–2026 роки. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9F%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B8_%D0%94%D0%91%D0%A3_2025_2026.pdf

25. Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025р. розпорядження КМУ від 29.12.2021р. № 1805-р. с <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-2021-%D1%80#Text>

26. Стратегія Національного банку "Фінансова фортеця України". Травень 2023. https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_NBU.pdf?v=9

27. Утенкова К. О. Економічна безпека як складова національної безпеки України. *Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Краєзнавство. Туризм»*. Вип. 9. 2019. С. 133–144. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhMv_2019_9_19

28. Фінанси : підруч. / за ред. д.е.н., проф. А. І. Крисоватого. Тернопіль : Університетська думка, 2024. 632 с.

29. Фінанси : навчальний посібник / С. П. Стеценко та ін. – Київ : КНУБА, 2024. – 195 с.

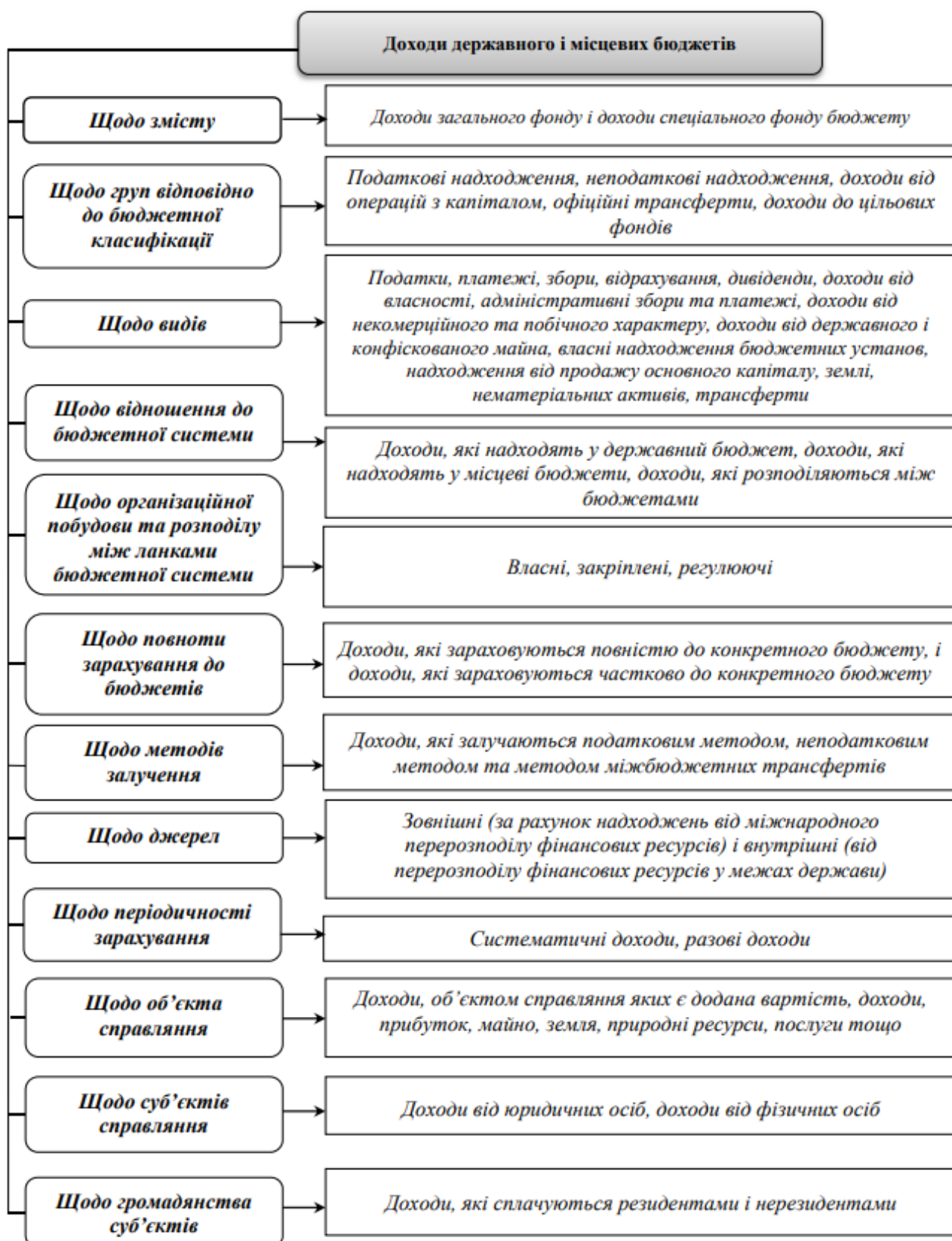
30. Index Economic Security. 2025. https://d2c4wny57m91c4.cloudfront.net/Index_Economic_Security_2025_ukr_dcf45bdf64.pdf

31. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development : Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015. URL: <https://sdgs.un.org/2030agenda>.

32. The Global Risks Report 2025 20th Edition. World Economic Forum. 2025. https://reports.weforum.org/docs/WEF_Global_Risks_Report_2025.pdf

33. UNHCR. Operational Data Portal. Ukraine. 2025. <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

ДОДАТКИ

Додаток Б

Показники державного бюджету на 2025–2026 роки

млн грн

Найменування показника	2025 рік (план)	2026 рік (план)
Доходи (з міжбюджетними трансфертами)	1 953 105,4	2 198 688,3
<i>Загальний фонд</i>	<i>1 787 533,5</i>	<i>2 019 923,6</i>
<i>Спеціальний фонд</i>	<i>165 571,8</i>	<i>178 764,7</i>
Повернення кредитів	18 174,8	14 099,8
<i>Загальний фонд</i>	<i>17 904,8</i>	<i>13 824,0</i>
<i>Спеціальний фонд</i>	<i>270,0</i>	<i>275,8</i>
Дефіцит "+" / профіцит "-"	1 068 894,8	771 127,9
<i>Загальний фонд</i>	<i>984 000,0</i>	<i>710 743,0</i>
<i>Спеціальний фонд</i>	<i>84 894,8</i>	<i>60 384,9</i>
Разом по розділу I	3 040 175,0	2 983 916,0
Видатки	2 995 840,9	2 955 592,7
<i>Загальний фонд</i>	<i>2 769 792,2</i>	<i>2 725 874,1</i>
<i>Спеціальний фонд</i>	<i>226 048,7</i>	<i>229 718,6</i>
Надання кредитів	44 334,1	28 323,3
<i>Загальний фонд</i>	<i>19 646,1</i>	<i>18 616,4</i>
<i>Спеціальний фонд</i>	<i>24 688,0</i>	<i>9 706,9</i>
Разом по розділу II	3 040 175,0	2 983 916,0

	2025 рік	2026 рік
Прожитковий мінімум, грн: на одну особу	3 183	3 431
<i>для дітей віком до 6 років</i>	<i>2 794</i>	<i>3 012</i>
<i>для дітей віком від 6 до 18 років</i>	<i>3 484</i>	<i>3 756</i>
<i>для працездатних осіб</i>	<i>3 301</i>	<i>3 558</i>
<i>для осіб, які втратили працездатність</i>	<i>2 573</i>	<i>2 774</i>

https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9F%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B8_%D0%94%D0%91%D0%A3_2025_2026.pdf

Продовження додаку Б

Доходи Державного бюджету України на 2025–2026 роки

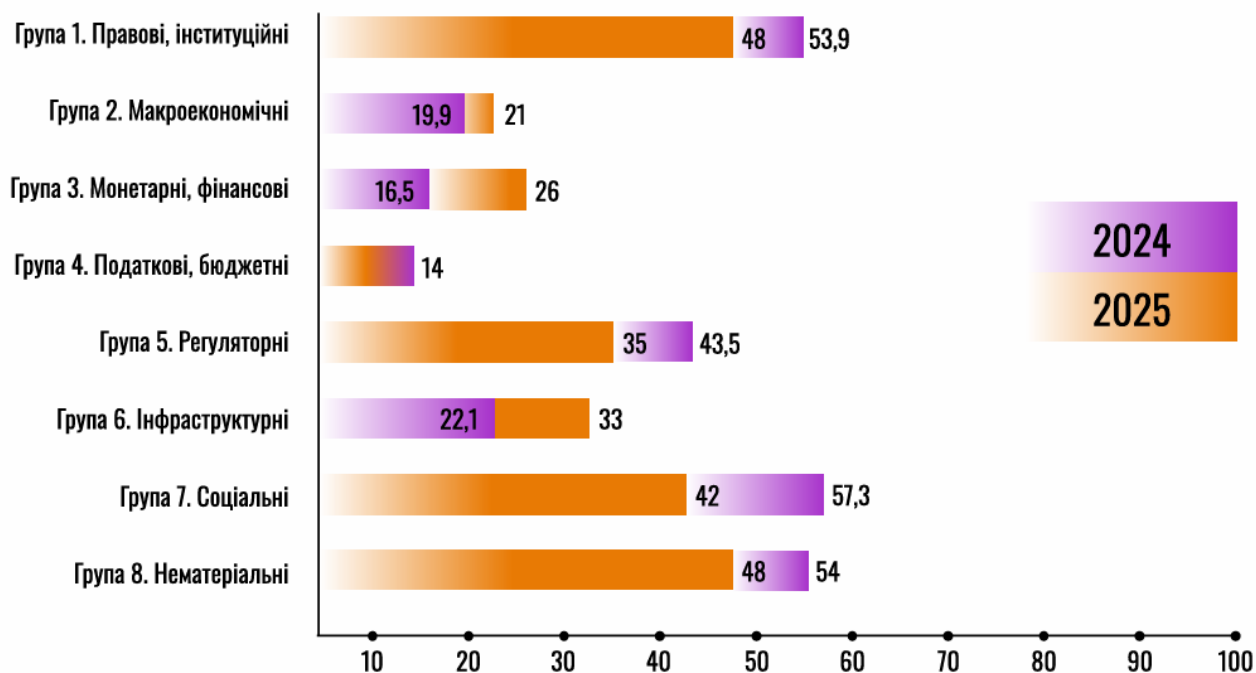
млн грн

Найменування показника	2025 рік			2026 рік		
	прогноз	відхилення до попереднього року		прогноз	відхилення до попереднього року	
		+/-	%		+/-	%
Державний бюджет <i>(без урахування міжбюджетних трансфертів)</i>	1 934 039,0	201 861,7	111,7	2 172 583,1	238 544,1	112,3
податкові надходження	1 709 969,3	172 195,4	111,2	2 018 183,1	308 213,9	118,0
загальний фонд	1 603 139,6	163 357,5	111,3	1 899 713,7	296 574,1	118,5
спеціальний фонд	106 829,7	8 837,9	109,0	118 469,5	11 639,8	110,9
неподаткові надходження	223 512,2	36 202,6	119,3	154 021,7	-69 490,6	68,9
загальний фонд	165 286,7	44 714,8	137,1	94 069,8	-71 216,9	56,9
спеціальний фонд	58 225,6	-8 512,2	87,2	59 951,9	1 726,3	103,0
інші доходи	557,5	-6 536,3	7,9	378,3	-179,2	67,9
загальний фонд	40,9	-0,2	99,5	34,9	-5,9	85,5
спеціальний фонд	516,6	-6 536,1	7,3	343,3	-173,3	66,5
Офіційні трансферти <i>(міжбюджетні трансферти – реверсна дотація)</i>	19 066,4	4 973,4	135,3	26 105,2	7 038,7	136,9
загальний фонд	19 066,4	4 973,4	135,3	26 105,2	7 038,7	136,9
спеціальний фонд	0,0	0,0		0,0	0,0	
Разом доходів	1 953 105,4	206 835,0	111,8	2 198 688,3	245 582,9	112,6
загальний фонд	1 787 533,5	213 045,4	113,5	2 019 923,6	232 390,0	113,0
спеціальний фонд	165 571,8	-6 210,3	96,4	178 764,7	13 192,9	108,0

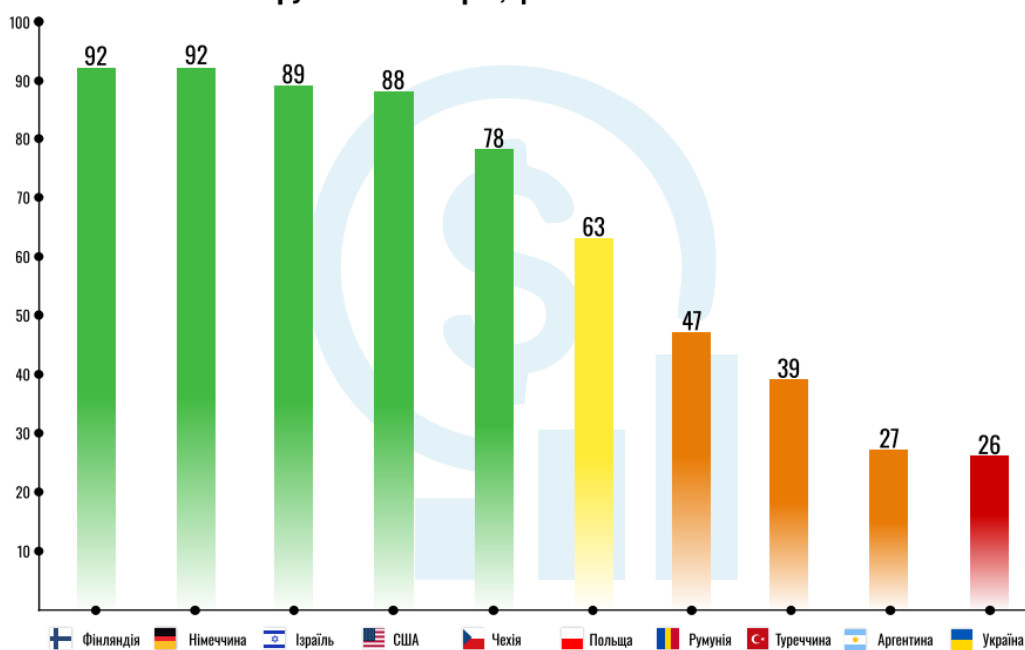
https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9F%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B8_%D0%94%D0%91%D0%A3_2025_2026.pdf

ЧИННИКИ

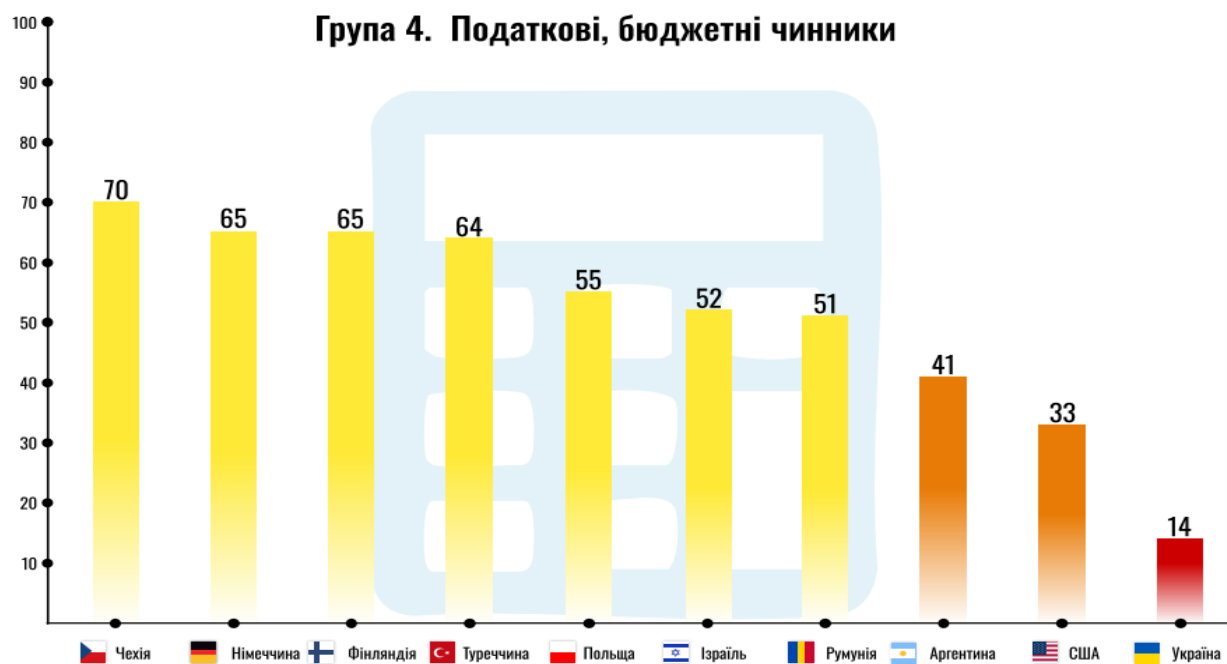
УКРАЇНА: РЕЗУЛЬТАТИ ІЕБ 2025

Група 3. Монетарні, фінансові чинники

Продовження Додатку В

INTERNATIONAL
LIBERTY INSTITUTE

Джерело:

https://d2c4wny57m91c4.cloudfront.net/Index_Economic_Security_2025_ukr_dcf45bdf64.pdf

Додаток Г

Загрози економічної безпеки за впливом та ймовірністю настання у 2022–
2027 рр.

СКЛАДОВІ БЕЗПЕКИ	Ймовірність / Вплив			
	2025-2027	2024	2023	2022
МАКРОЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА				
1. Різкий економічний спад внаслідок згорання ділової активності в умовах війни, неможливості ведення бізнесу в окремих регіонах країни в зоні бойових дій або ризиковій зоні	3/4	3/4	4/4	н/д
2. Відплив капіталу з економічної території України та релокація бізнесу за кордон	3/3	3/4	3/3	3/4
3. Значне скорочення інвестиційної діяльності	3/4	4/4	4/4	4/3
4. Критичне зниження обсягів кредитного фінансування основного капіталу, обігових коштів та інвестицій	3/3	3/4	4/4	4/4
5. Зменшення трудового потенціалу внаслідок інтенсивних процесів міграції населення за кордон, значної частки ВПО, втрат цивільного населення внаслідок бойових дій	4/4	4/4	4/4	4/4
6. Зростання індексу споживчих цін (інфляції)	3/3	3/3	4/4	4/3
7. Зниження приватного споживання	3/3	4/3	4/3	н/д
ВИРОБНИЧА БЕЗПЕКА				
1. Критичне скорочення промислового виробництва	3/4	4/4	4/4	5/5
2. Прискорення темпів деіндустріалізації економіки	3/3	3/4	4/4	4/4
3. Зниження конкурентних позицій вітчизняних виробників на внутрішньому та зовнішніх ринках промислової продукції	3/4	3/4	4/4	4/3
4. Збільшення часток низькотехнологічної та сировинної продукції у структурі промислового виробництва	3/3	3/4	4/4	4/3
5. Посилення залежності внутрішнього ринку України від імпорту промислової продукції	4/4	4/4	4/3	4/4
ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА				
1. Погіршення фінансової стійкості пенсійної системи	4/4	3/4	4/4	4/4
2. Високий рівень дефіциту державного бюджету	4/4	4/4	5/4	5/5
3. Значні втрати податкових та митних надходжень державного та місцевих бюджетів	3/4	4/4	4/4	5/5
4. Брак довіри з боку громадян та бізнесу до податкових, митних органів	4/4	4/3	4/3	3/3
5. Недофінансування окремих статей видатків бюджету внаслідок обмеженості фінансових можливостей держави	4/4	4/4	4/4	4/4
6. Зростання обсягів державного боргу та видатків на його обслуговування	4/4	4/4	4/4	5/4
7. Погіршення інституційної спроможності банківської системи внаслідок скорочення ресурсної бази банків, збитковості та зниження капіталізації	3/3	3/3	3/3	3/3
8. Різне збільшення частки непрацюючих кредитів у кредитному портфелі банків	3/3	3/3	3/3	4/3
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА				
1. Значна втрата експортного потенціалу України внаслідок руйнування чи пошкодження виробничих об'єктів	3/4	4/4	4/4	5/4
2. Утруднення експорту внаслідок руйнування чи ускладнення транспортної логістики	3/4	4/4	4/4	5/5
3. Зростання негативного сальдо торговельного балансу	4/4	4/4	4/4	4/4
4. Посилення сировинної та низькотехнологічної спрямованості експорту	4/4	4/4	4/4	3/3
5. Обмеження дієвості інфраструктури підтримки зовнішньоторгівельної діяльності	3/3	3/3	3/3	н/д
6. Значне збільшення частки імпорту у внутрішньому споживанні	3/3	4/4	4/3	4/3
ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНА БЕЗПЕКА				
1. Скорочення державних капітальних інвестицій	3/4	4/4	4/4	5/4
2. Згорання інноваційної активності в економіці	3/4	4/4	4/3	4/3
3. Погіршення динаміки інвестиційних процесів у промисловості	3/4	4/4	4/4	5/5
4. Недостатній обсяг фінансування наукових досліджень і розробок	4/4	4/3	4/3	н/д
5. Скорочення капітальних інвестицій у корпоративному секторі	3/4	4/4	4/4	н/д
6. Релокація за межі України інноваційно активних компаній	3/3	4/3	4/3	н/д
СОЦІАЛЬНА БЕЗПЕКА				
1. Суттєве погіршення соціально-економічного становища вразливих верств населення	4/4	4/4	4/4	4/4
2. Суттєве зниження спроможності системи соціального захисту України виконувати свої функції	4/4	4/4	3/4	4/4
3. Втрата можливостей зайнятості та поглиблення структурних диспропорцій на ринку праці	3/4	4/4	4/4	4/4
4. Значне зниження добробуту та якості життя населення	4/4	4/4	4/4	5/4
5. Погіршення доступу до кваліфікованої медичної допомоги	3/4	3/4	3/3	4/4
6. Погіршення доступу до отримання соціальних послуг через нестачу фахівців з надання соціальних послуг	3/3	3/3	3/3	н/д
7. Погіршення умов життя значних груп населення через руйнування житла та цивільної інфраструктури	3/3	4/4	4/4	5/4
8. Масовий виїзд біженців за кордон	3/3	3/4	3/4	4/3
9. Значне погіршення стану довкілля (включаючи воєнне забруднення), спричинене бойовими діями	4/4	4/4	4/4	4/3
10. Збільшення навантаження на соціальну інфраструктуру та ринок праці густозаселених і традиційно прецедентних західних регіонів	3/3	3/3	4/3	4/4
11. Стрімке зростання кількості ВПО	3/3	3/3	3/3	4/4
ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА				
1. Локальні дефіцити продуктів харчування, викликані утрудненням постачання та / чи надмірним попитом	2/3	3/3	4/4	4/3
2. Зниження обсягів виробництва значущих видів сільськогосподарської продукції	3/3	3/3	4/4	3/3
3. Руйнування інфраструктури виробництва, переробки та зберігання сільськогосподарської продукції та продуктів харчування	3/3	3/4	3/3	4/3
4. Значні матеріально-технічні та фінансові втрати частки сільськогосподарських виробників	3/3	3/4	4/4	4/4
5. Погіршення якості харчування населення	3/3	3/3	4/4	4/3
6. Погіршення забезпеченості сільськогосподарських підприємств матеріально-технічними засобами	3/3	3/3	4/3	4/4
7. Посилення дефіциту трудових ресурсів у сільськогосподарському виробництві	3/4	4/4	4/4	3/3